

**PRINCE WIED – THE HOPE AND DISAPPOINTMENT OF HIS
JOURNEY AS PRINCE OF THE ALBANIANS
PRINCI VID – SHPRESA DHE ZHGËNJIMI I RRUGËTIMIT TË TIJ SI
PRINC I SHQIPËTARËVE**

Hamsi BEHLULI¹

^{1*} Department of German Language and Literature, Faculty of Philology, University of Tetova

^{*}Corresponding author e-mail: hamsi.behluli@unite.edu.mk

Mbreti i parë i shqiptarëve është princi gjerman Wilhelm zu Wied i njohur në qarqet shqiptare si princi Vid i trajtuar edhe në udhërrëfimet letrare gjermane mbi shqiptarët fill[pas shpalljes së pavarësisë së Shqipërisë në vitin 1912 dhe instalimin e një princi të huaj në krye të monarkisë së re në Evropë në vitin 1914. Udhëpërshkrimi gjegjësisht udhërfimi ngërthen me vete shkrime me dimensione të shumëllojshme letrarë që në vehte ngërthen një reportazhe të stilit dhe përmbajtes së vete në kontekstin e njohjes dhe interpretimin të elementeve shqiptare në disa fusha dhe momente tipike të organizimit të jetës së shqiptarëve në deceniet e parat të shek. XX.

Kjo formë e interpretimit interkulturorë dhe letrarë gjermano-shqiptare shtjellon tematika të rëndësishme mbi jetën, përditshmërinë dhe zakonet shqiptarë të kohës nga këndvështrimi i autorëve gjerman që për herë të parë shkelin viset shqiptare. Kujtimet dhe perjetimet e tyre shfaqen në formën e drejtpërdrejtë dhe pa cenzurime në shkrimet e kohës për lexuesin gjerman. Udhërrëfimet gjermane ndër shumë tjera në tematikën e tyre kanë sjellur edhe një reportazhë mbi një princ gjerman që në vitin 1914 sjellet në Monarkinë e re evropiane pra në Monarkinë e re Shqiptare.

Princi me uniformën e tij fantazi gri të zbehtë u ul në një stol përballë detit, pranë tij princesha, një grua e re e hollë dhe zonjat dhe zotërinj të rrethit kishin zënë vendet e tyre në njërin anë. Në mes, fëmijët e çiftit në pushtet vrapuan përreth, vajza e vogël dhe princi i kurorës; u kënaqën me aq sa mundën, ambientin disi të ngushtë që u kishte dhënë politika e të rriturve në një copë tokë modeste. Dhe jashtë, në zbarkimin e pluhurosur përballë kopshtit, njerëzit qëndronin, u grumbulluan pas gardhit të gjelbër dhe shikonin të habitur të ftuarit e çuditshëm brenda, të cilët befasisht sikur ishin bërë shqiptarë.⁹²

Shqipëria shihej në këndvështrimin evropian si një “një copë toke, shumë larg në Turqi, e cila do të bëhej një shtet evropian brenda natës”, shkruan infermierja gjermane, “për të dëshmuar. këtë krijim spontan të një shteti, nuk doja ta humbisja”.⁹³

⁹² Kështu e kujton foton Friedrich Wallisch. e cila iu ofrua atij në qytetin port shqiptar të Durrësit në pranverën e vitit 1914.

⁹³ F. Wallisch në shkrimet e tija mbi Shqipërinë.

Më 28 nëntor 1912, Ismail Qemal kishte shpallur pavarësinë e Shqipërisë në qytetin port të Vlorës dhe e zëvendësoi gjysmëhënën turke me shqiponjën e Skënderbeut. Por fuqia e saj arriti kufijtë e saj vetëm disa kilometra jashtë qytetit. Veriu i Shqipërisë së sotme ishte i pushtuar nga malazezët, qendra rreth Tiranës nga serbët dhe në jug kishte trupa greke. Megjithatë, Konferenca Ambasadore e Londrës e gjashtë fuqive të mëdha në atë kohë⁹⁴ njohu autonominë e Shqipërisë që në dhjetor 1912 dhe përfundimisht në fund të Luftës së Parë Ballkanike. mbrojti një “principatë trashëgimore autonome, sovrane dhe të djathtë nën garancinë e gjashtë fuqive”.

Në mospërfillje të sovranitetit të dhënë, u vendos në të njëjtën kohë krijimi i një Komisioni Ndërkombëtar të Kontrollit, i përbërë nga gjashtë përfaqësues të fuqive të mëdha dhe një përfaqësues i Shqipërisë, i cili do të kontrollonte administratën civile dhe financat e shtetit të ri. për dhjetë vjet. Vetë shqiptarët kërkuan që kufiri të vizatohej sipas kriterëve etnike, shtetet ballkanike nga ana tjetër donin të sillnin sa më shumë prej plaçkës së tyre, pra të lejonin që Shqipëria të ishte sa më e vogël. Austro-Hungaria, e cila donte të krijonte një shtet të madh bufer kundër Serbisë, i bëri të tyre kërkesat e shqiptarëve.

Nga ana tjetër, Rusia, tradicionalisht fuqia mbrojtëse e serbëve, nxiti një Shqipëri të vogël për t'u dhënë serbëve daljen në detin Adriatik. Si kompromis, ata ranë dakord për një Shqipëri brenda kufijve që në përgjithësi ekzistojnë edhe sot. Rreth gjysma e shqiptarëve jetonin “jashtë vendit”, veçanërisht në Kosovë dhe Serbinë jugore (sot Maqedonia e Veriut), por edhe në rajonet kufitare të Malit të Zi dhe Greqisë. Më në fund, zgjedhja ra mbi një princ gjerman: Wilhelm zu Wied, i lindur në kështjellën në Neuwied afër Koblençit si djali i Princit Wilhelm dhe gruas së tij, Princeshës Marie, Princësja e Holandës.

Për kapitenin e një regjimenti kalorësie të ushtrisë prusiane në Potsdam, tezja e tij Elisabeta, Mbretëresha e Rumanisë dhe autore e poezive, romaneve, përrallave dhe aforizmave me emrin artistik Carmen Sylva, kishte bërë fushatë. Në fund të fundit, ajo që fliste për të ishte se ai nuk ishte as mysliman, as katolik, as ortodoks, por protestant dhe si i tillë nuk ishte i lidhur në ndonjë mënyrë të veçantë me asnjë nga tre komunitetet fetare në Shqipëri. Pas shumë hezitimesh, Wied e pranoi zgjedhjen, megjithëse Kaiser Wilhelm II, kushëriri i dytë i të cilit ishte, e këshilloi urgjentisht që të mos merrte “fronin e sapo shpikur shqiptar”. Monarku gjerman shkroi në kujtimet e tij se ai ishte “fare i padashur që një princ gjerman duhet të turpërohej”.

Më 7 mars, Wilhelm, Princi i Wied-it dhe Princi i Shqipërisë, mbërriti me anijen luftarake austriake “Taurus”, të shoqëruar nga anije të flotës franceze, britanike dhe italiane, në Durrës, të cilin fuqitë e mëdha e kishin shpallur kryeqytet të shtetit të ri. Këmbanat binin, bandat luanin, e gjithë rruga ishte e mbushur me lule”, raportoi korrespondenti i “Neuwied Zeitung” në një botim special. Ishte e arsyeshme që Wied u zhvendos në rezidencën e tij direkt në port - një rrethanë që mund t'i kishte shpëtuar jetën gjashtë muaj më vonë. Shqipëria dukej si një vend i pazhvilluar dhe i grabitur. Toka që gjeti Princi ishte në një gjendje të mjerueshme. Nuk kishte pothuajse asnjë infrastrukturë. Turqit nuk kishin mundur të zbatonin një sistem taksash për gjysmë mijëvjeçari.

Pse duhet të ketë sukses princi gjerman? “Gjithçka, por edhe gjithçka që i duhet një shteti duhej të krijohet rishtas, pothuajse nga asgjëja”, ankohej Wied tre vjet më vonë në “Memorandumin mbi Shqipërinë”. Më e rëndësishmja, princi nuk kishte kontroll mbi tokën e tij. Shkodra në veri u pushtua nga një forcë ndërkombëtare pasi malazezët u tërhoqën nën presionin e kërcënimeve austriake për ndërhyrje. Por dukej më keq në jug. Aty më në fund grekët u tërhoqën nga zonat e caktuara për Shqipërinë, në të cilat jetonte një minoritet grek. Megjithatë, në të njëjtën kohë, ata trajnuan grupe paraushtarake dhe nxitën një luftë bandash.

⁹⁴ Britania e Madhe, Franca, Gjermania, Austro-Hungaria, Italia dhe Rusia.

Dhe së fundi, disa ditë pas mbërritjes së princit, ish-ministri i Jashtëm grek Zografos shpalli qeverinë e tij të përkohshme të Epirit të Veriut në Shqipërinë e Jugut, së cilës fuqitë e mëdha i dhanë shpejt autonomi të gjerë. Por rreziku më i madh ishte në Shqipërinë e Mesme. Ismail Qemal, i cili shpalli pavarësinë e Shqipërisë në Vlorë, ishte zhdukur në mërgim në rivierën franceze nën presionin e fuqive të mëdha. Por rivali i tij, Essad Toptani, një nga figurat më plot ngjyra në historinë shqiptare, ishte një shok shumë më i rrezikshëm. Pronari i fuqishëm i tokës nga fisnikëria e mesme shqiptare ishte dikur oficer i xhandarmërisë turke dhe i ishte bashkuar komplotit të xhonturqve kundër sulltanit në vitin 1908.

Në pranverën e vitit 1913 ai ishte një nga mbrojtësit e qytetit verior shqiptar të Shkodrës, i cili ishte i rrethuar nga trupat malazeze, por ai pushkatoi komandantin e tij të qytetit, mori pozicionin e tij dhe ua dorëzoi Shkodrën rrethuesve. Në verën e vitit 1913 ishte Ministër i Brendshëm dhe i Luftës i Qemalsit, por shpejt u nda prej tij për të shpallur qeverinë e tij në Durrës. Esad Toptani e bëri dorëheqjen e tij si “President” me dy kushte, të cilat Komisioni Ndërkombëtar i Kontrollit i pranoi: ai u lejua të drejtonte delegacionin e shqiptarëve që udhëtoi në Neuwied për t’i ofruar Princit Vid kurorën shqiptare, dhe ai u bë Ministër i Brendshëm dhe Ministër i Luftës i Qeverisë së re.

Tani ky ministër i luftës nuk komandonte vetëm ushtrinë e re, të cilën oficerët holandezë u përpoqën ta ndërtonin dhe stërvitnin, por edhe, si pronar i fuqishëm tokash, trupat e tij private. Dhe ndërsa ai po dërgonte trupat qeveritare në jug për të luftuar bandat greke, ai ndonjëherë urdhëronte bandat e tij të sulmonin ushtarët. Kur shpërtheu një revoltë e armatosur e fshatarëve në maj 1914, e cila u nxit nga Serbia, Mali i Zi, xhonturqit dhe ndoshta edhe Esad Toptani, princi përdori një shkëmbim zjarri midis ushtarëve dhe milicisë private të ministrit të tij të luftës si një mundësi për ta arrestuar.

Nën presionin italian, i burgosuri i shquar më në fund u lejua të udhëtonte për në Itali, ku u prit si një mysafir shtetëror. “Të gjitha ngjarjet sugjeruan një grusht shteti të planifikuar nga Esadi”, shkruan Wied në memorandumun e tij, por “prova e shkruar e çfarëdo lloji nuk u gjet dhe vështirë se mund të ekzistonte, pasi Essad nuk mund të lexojë fare, vetëm mund ta shkruajë emrin e tij me vështirësi”. Frontet në pokerin ndërkombëtar të fuqive të mëdha ishin të qarta. Italia, dikur e bashkuar nga Bismarku me Gjermaninë dhe Monarkinë e Danubit në Aleancën e Trefishtë, u orientua drejt Antantës dhe shpresonte se duke arritur drejt Shqipërisë, do të fitonte kontrollin e ngushticës së Otrantos dhe rrjedhimisht të Adriatikut në përgjithësi.

Pra, shteti i sapokrijuar u bë mollë sherri midis Vjenës dhe Romës. Princi, i cili ishte sigurisht më afër Austrisë sesa Italisë, e shihte veten gjithnjë e më shumë si viktimë e politikës së pushtetit romak. Por Princi Vid ndronte në realizimin e qëllimeve të tia për të përforcuar monarkinë dhe shtetin shqiptarë. Në fillim të gushtit, ministri i jashtëm austro-hungarez i kërkoi atij që “të pozicionohej në krye të shqiptarëve dhe të marshonte kundër Serbisë”, pra të shkonte në luftë në anën e Fuqive Qendrore. Princi Vid e hodhi poshtë këtë kërkesë duke iu referuar neutralitetit të Shqipërisë, për të cilën kishin garantuar të gjashtë fuqitë e mëdha. Në fund të gushtit, Austria dhe Italia arritën një mirëkuptim për herë të fundit para se të ndesheshin ballë për ballë një vit më vonë si kundërshtarë të luftës - ata ranë dakord të ngrinin fondet e Princit Vid.

Situata e princit dita ditës bëhej më e padurushme. Kundërshtarët dhe armiqt e Shqipërisë kishin filluar të mbizotërojnë në vend. Garanca nga fuqitë e mëdha kishte humbur ndikimin dhe nuk ekzistonte më. Edhe gjendja materiale e monarkisë ishte dobësuar dukshëm. Ushtarët dhe shërbyesit që dy muaj nuk i kishte paguar. Kjo gjendje e rëndë e detyroi princin të largohet nga Shqipëria. Në shkrimin përkujtimorë të vitit 1917 lidhur me largimin e tij nga Shqipëria shkruan: kam vendosur të lëshoj vendin përkohësisht, për të luftuar për vendin e tij Gjermaninë.

Tre ditë pas largimit të tij nga Shqipëria në kryeqytetin e Shqipërisë në Durrës u ngrit flamuri turk. Edhe ushtria greke duke parë gjendjen e krijuar në vend kishte filluar me okupimin e Epirit verior. Në të njëjtën kohë italianët kishin zbarkuar në Vlorë. Në anën veriore të vendit serbët dhe malazezët kishin filluar anektimin e viseve veriore të viseve shqiptare. Pas largimit gjgjësisht zhgënjimit të Princit Vid nga Shqipëria shërbeu në frontin lindorë me Rusinë. Pastaj kthehet në Austri ku mundohet të marrë pozitën e Princit të Shqipërisë, apo si e quante ai të vendit të tij. Pas luftës së pare botërore jetoi ai në Bavari dhe Shlezi. Më vonë në pjesën rumune të Moldavisë.